

El do de l'aigua. Els saurins a Catalunya

Rosa M. Canela i Balsebre

Pèndol utilitzat pel saurins. Fotografia: Rosa M. Canela Balsebre (desembre 2008).

“Un té el do de curar, l'altre d'escriure, l'altre de cantar, i així tots. I nosaltres tenim el do de l'aigua, el do de trobar el que no es veu. Ens diuen saurí, som buscadors d'aigua, de l'aigua amagada”, així ens parlava un dels saurins entrevistats. Amb aquesta recerca (beca 2008) s'han estudiat els saurins a Catalunya (a partir del buidatge bibliogràfic i de quinze entrevistes fetes a persones d'edats i procedències ben diverses), per conèixer com busquen aigua, els estris que utilitzen, com es van iniciar, experiències, curiositats i tot el que està relacionat amb el tema.

“*Qui busca, troba*” era el titular d'una revista que el saurí Pere M. Sanromà de Vespella de Gaià ensenyava, ben satisfet, tan sols començar l'entrevista; un titular que es feia ressò d'un important pou que havia marcat. I és que els saurins són en primer lloc buscadors i en segon, trobadors. Busquen i troben el que des de sempre s'ha necessitat: l'aigua, l'aigua com a bé preuat, com a font de vida, i com a element essencial per la supervivència.

Es considera *saurí*, segons la definició del Diccionari Alcover-

Moll, l'“home que amb una vareta en la mà o amb altres mitjans endevina o pretén endevinar l'existència d'aigües subterrànies o d'altres coses ocultes”. En castellà és conegut com *zahorí*. Etimologia: de l'àrab *zuharí*, que vindria a significar “il·luminat”. Actualment la pràctica dels saurins queda inclosa dins del que s'anomena la radioestèsia (terme utilitzat des de principis del segle xx i que significa sensibilitat a la radiació).

Els noms per denominar les persones que busquen i busquen aigua subterrània (perquè l'activitat segueix) s'han anat barrejant i confonent a vegades. Entre els utilitzats, a més de *saurí* (el que considerem la denominació més tradicional i més coneguda), tenim *radioestesistes* (nom més recent), *buscadors d'aigua*, *rabdomants* (nom lligat a l'endevinació amb una vareta, i que encara s'utilitza en alguns països de l'Amèrica Llatina), *geomants*, *sensitius*, etc. A Califòrnia i als Estats Units també han estat coneguts com *water witches*, o sigui bruixots de l'aigua; i també com a *hidrogeòlegs*, que són els geòlegs especialitzats a trobar aigua.

El saurí ha estat considerat com una persona que té un do especial o un poder adquirit per captar corrents i mines d'aigua amb una extremitat del cos o a través de la vibració d'una vareta o d'un pèndol, de captar física o mentalment el discórrer de les aigües subterrànies, dir-ne el cabal, la direcció i la profunditat en què es troben. No sols se'ls ha considerat buscadors d'aigua sinó també de tot el que està amagat (però la cerca d'aigua ha estat i és la part més coneguda, més popular i per la que més se'ls coneix). Els saurins tenen un nimbe una mica esotèric, tot i que alguns s'hi dediquen professionalment i fins i tot tenen empreses perforadores. És una activitat molt arrelada en el medi rural i en la tradició dels nostres pobles, i poc abordada en recerca etnològica. Una pràctica també molt lligada a la bruixeria, a la màgia i a l'ocultisme, i ben plena de misteri i de suposats secrets, propera a la dels vidents, bruixots, mèdiums i curanderos.

D'entrada pot semblar que un saurí està molt més a prop de les antigues rogatives, que en processó demanaven l'aigua del cel

al cel, i d'una època plena de supersticions, que dels nostres dies, on la tecnologia ha assolit unes conquestes impensables fa anys. Però els saurins continuen sent cridats a l'hora de marcar pous (s'han localitzat molts més saurins dels que en un primer moment es pensava trobar). En èpoques de sequera és quan es fan més visibles. Molts d'ells són personatges singulars, "tocats pel do de l'aigua", tocats per una barreja d'excentricitat i misteri, per una originalitat especial, un "tenir poders" que crida l'atenció i que els fa diferents. Tot el que envolta el saurí conté una aurèola de màgia i curiositat que atreu i que remet a pràctiques ancestrals.

El sisè sentit és una referència constant per explicar la "capacitat" dels saurins, un sentit intuïtiu, una sensibilitat especial que permet captar el que altres no poden, certes ones, un magnetisme que irradien tots els cossos

i l'aigua subterrània en especial.

Perseguits com a bruixots en el passat, menystinguts com a entabanadors en els temps moderns, els saurins complien i compleixen una important funció social: la de localitzar, diríem que per art d'encantament, pous que facin més suportable la sequera dels camps i que impedeixin que els cultius es morin. (...) si l'aigua no cau del cel cal anar a treure-la de les entranyes mateixes de la terra. Els saurins, doncs, estan aquí una altra vegada, si és que alguna vegada se n'anaren, i entre ells hi ha tant pagesos il·letrats com enginyers agrònoms i sacerdots. (Javier Valenzuela i Miguel Barroso, *El País*, 18 de juliol de 1982)

"Els saurins han existit sempre. Ja en època dels romans s'encarregaven de buscar l'aigua. I ara,

(Superior esquerra) Francisco Descarrega, saurí de la Fatarella utilitzant unes varetes metàl·liques. Fotografia: Rosa M. Canela Balsebre (octubre 2008).

(Superior dreta) Joaquim Turón, saurí de Sant Hilari Sacalm amb un rellotge de butxaca que utilitza com a pèndol. Fotografia: Rosa M. Canela Balsebre (desembre 2008).

(Inferior) Joan Ferrando, saurí de Cabra del Camp utilitzant una vareta de fusta. Fotografia: Rosa M. Canela Balsebre (desembre 2008).

per molt que hagin avançat les ciències, encara un gran percentatge dels pous es fan a través dels serveis dels saurins”, afirma el saurí Pere M. Sanromà.

Sant Magí de la Brufaganya (s. III) és considerat un dels grans saurins de Catalunya. D’aquest sant la tradició explica que per sadollar la set dels seus perseguïdors va fer aparèixer la font que hi ha prop del santuari de Sant Magí (Pontils, Conca de Barberà), i que el riu Gaià va néixer on va llençar el seu gaiato. En els diversos gravats del sant apareix representada la sortida d’aigua als peus del seu bastó.

La localització i extracció d’aigua subterrània ve de lluny, de segles enllà. Els homes se les han enginyat de diverses formes per poder localitzar i treure aigua del subsòl, fent pous i fent brollar l’aigua amagada. Els saurins han estat presents arreu, a molts països i en cultures ben diferents. La necessitat d’aigua i de buscar el que no es veu ha desenvolupat i ha fet perdurar aquest coneixement de pràctiques i rituals antics. Cada saurí té el seu estil i una experiència concreta. Parlar amb ells, observar-los i practicar amb els seus estris, ha estat una molt bona experiència, que ha quedat recollida en la memòria i en les entrevistes. Necessitem encara la màgia i el misteri, i la pràctica dels saurins n’és ben plena.

Etnoclimatologia marítima a l’Alt Maresme. Estudi dels sabers populars davant del canvi climàtic

Eliseu Carbonell

L’etnoclimatologia, l’estudi de les interaccions entre el clima i la cultura, ha posat de manifest que els coneixements sobre el clima es compten entre els més rics i complexos que hi ha des del punt de vista de sabers populars o etnològics, o encara –per utilitzar una expressió a la moda– el patrimoni immaterial. Algunes aportacions destacables serien els treballs de Waddell (1995) sobre les gelades a Nova Guinea, Pandya (1993) sobre els vents a les Andaman o bé Orlove (2004) sobre les prediccions de pluges als Andes.

L’etnoclimatologia tampoc és aliena a la tradició etnològica a Catalunya. Josep Romeu i Figueres en fou un dels precursors amb les seves recerques sobre la percepció popular de la pluja i les tempestes al Ripollès i les representacions a través del folklore (Romeu 1951). Encara més antigament tindríem els treballs de Cels Gomis (1884 i 1888) sobre llamps i tempestes, i en general sobre meteorologia popular. També trobaríem abundants monografies locals sobre nomenclatures de fenòmens atmosfèrics, refranys i sabers populars al vol-

tant del clima, la seva previsió i els seus efectes, així com alguns estudis de paremiologia comparada.

Quant als resultats de la recerca que aquí presentem en primer lloc és obligat constatar que, tal i com ha posat de manifest Joan Lluís Valls, estudiós del patrimoni immaterial marítim de la Catalunya del Nord, els sabers sobre el clima i en general sobre el medi natural, han desaparegut pràcticament del tot: “la modernitat ha tot matat del punt de vista del contacte físic que els pescadors tenen amb el món. Perquè ara tot passa a través del sónar, el ràdar, el GPS i la informàtica. És a dir, que si pregunteu a un nou pescador portvendreny (...), no coneix pas res ni de les senyes, ni dels rocs sotaigats, ni dels llums de la riba” (Valls, 2007). El mateix constata un dels nostres informants, en Josep de cal Xavo, pescador de 66 anys d’edat, de Sant Pol de Mar: “Si te’n vas al port d’Arenys i tots aquests patrons de trenta anys els hi preguntes, ningú et contestarà res de tot això. Ni se’l miren el cel. També porten avui uns aparatos que els